

Kila na nomu dodonu kei na nomu itavi: veika e vauca na veiyacovi

E tiko kece na noda dodonu kei na itavi da qai vinakata meda taqomaki, dokai, qai vinaka noda veimaliwai kei na dua. E tiko kece vei keda na dodonu meda vakatulewataka na gauna, vanua, ituvaki cava, kei koya eda vinakata meda veiyacovi kaya. Kevaka o sa yacova na ituvaki ni bula o na rawa ni veiyacovi kina kei na dua, e bibi mo na kauaitaka kemu ituvaki ena veika e vauca na veiyacovi, mo qai kauaitaka tale ga na lawa e Ositerelia. E bibi mo kila tiko ke dua e veiyacovi kei na dua e sega ni vakadonuya e sa beca tiko na lawa e Ositerelia.

Kevaka o sa yacova na yabaki ni bula ni veiyacovi, e bibi mo raica wasoma e dua na vuniwai mo rawa ni dikeva na kemu ituvaki o qai rawa ni tarogi vuniwai tale ga ena ituvaki e vauca na veiyacovi kei na ituvaki ni yagomu kei na dodonu eso e tiko.

IVAKALEKA

- E bibi mo kila vinaka na veika e vauca na veiyacovi.
- Ni dua sa yacova na yabaki ni bula ni veiyacovi e dodonu me lai veitalanoa kei ira na kenadau ena veika e vauca na leqa e rawa ni yaco ena vuku ni veiyacovi.
- Na nona dara na itatarovi e dua e rawa ni taqomaki koya mai na mate ni veiyacovi se bukete i sala.

Na cava na vuli ena ka e vauca na veiyacovi?

Kevaka o sa yacova na ituvaki ni bula ni veiyacovi, e bibi me levu na ka mo kila tiko qai rawa ni vakadeitaka ni o iko se kemu isa drau taqomaki, bulabula qai veidokai. Na ituvaki e vauca na veiyacovi e wili kina ka kemu ituvaki ni bula, ivakarau ni yalomu kei na ituvaki ni nomu vakasama ena veika e vauca na veiyacovi.

Na ituvaki e vauca na veiyacovi e vakamacalataka na World Health Organization me 'ituvaki vakayago, ivakarau ni yalomu, ivakarau ni vakasama kei na ituvaki ni veimaliwai ena veika e vauca na veiyacovi; e sega ni kena mai sega ni veitakavi na mate, vakaleqai ni yago se kemu ibulicaki. Na ituvaki e vauca na veiyacovi ena vinakati kina me donu qai veidokai nomu rai ena veika vauca na veiyacovi kei na veimaliwai, okati tale ga kina nomu marautaka qai taqomaki ena nomu veiyacovi kei na dua, galala mai na veivakasaurarataki, veivakacacani, kei na ivalavala kaukaua.'

Na cava kena ibalebale nomu lai dikevi ena veika e vauca na veiyacovi?

Qo e sega ni nona lai laurai ga e dua ena kena ituvaki ni ke bulabula qai rawa ni veiyacovi. Ni dua sa yacova na yabaki ni bula ni veiyacovi, e bibi mo lai laurai vakawasoma vei vuniwai ena vuku ni ituvaki ni yagomu. Ena tarogi iko o vuniwai ena gauna o lai laurai kina e vica na taro matailalai me baleta na gauna o veiyacovi kina ena dua na gauna sa oti me veivuke ena kena vakadeitaki na veitokoni o na gadreva. De dua o na rairai madua ni o veitalanoataka na ulutaga qo, ia o ira na vuniwai era kila na kena icakacaka, e bibi mo sauma vakadodonu na taro era tarogi ni na rawa ni vakatau kina na veidikevi se ivakasala e vakarautaki vei iko.. Na veika kece o na veivosakitaka kei nomu vuniwai e Ositerelia ena sega ni vakatakilai vua e dua tale.

Na veidikevi e vauca na ituvaki ni veiyaco ena rawa ni okati kina na:

- veivosakitaki ni ituvaki ni veiyacovi ena veigauna sa oti kei na nomu dodonu ena veika e baleta na veiyacovi

- dikevi ni nomu (suasua, dra, na swab se dikevi ena kena laurai)

- na veivosakitaki ni vakayagataki ni itatarovi me kua ni dewa kina na mate ni veiyacovi kei na bukete

- dikevi ni ituvaki ni veiyacovi se leqa ni ituvaki ni yago.

Veiyacovi e taqomaki – me kua kina ni veitauvi na mate ni veiyacovi veitauvi ni (STI) kei na bukete i sala

Na gaunisala vinaka duadua me vakalailaitaki kina na kena veitauvi na STI se na bukete isala ya na 'tataqomaki' ena veiyacovi. Na tataqomaki ena veiyacovi e kena ibalebale na nomu sasaga me kua ni lakovaka na yagomu na wai ni yagoi kemu isa, qori e okati kina na nomu vakayagataka na itatarovi ni veiyacovi.

iTatarovi

Na itatarovi ena veivuke ena kena tarovi na bukete, me rawa kina nira veiyacovi na tamata me kua kina na bukete isala. E bibi dina me veivosakitaki na vakayagataki ni itatarovi kei na dua na kemu isa vou ni bera ni drau vakatulewataka mo drau veiyacovi. Na itatarovi e vakaleqai iko kei na kemu isa, o kemudrau ruarua gona drau okati kina E dodonu vei iko kei na kemu isa mo drau vakadonuya vata na veiyacovi. E Ositerelia, kevaka e sega ni via vakayagataka na itatarovi o kemu isa, se vakayacora eso na ivakarau ni veivakasaurarataki, veivakacalai se vakasagai ena kena vakayagataki na itatarovi, e okati qo me ivalavala ni veivakasaurarataki ni veiyacovi.

E levu tu na itatarovi e rawa ni vakayagataki. Kena ivakaraitaki, o ira na marama era rawa ni vakasamataka mera vakayagataka na itatarovi e biu e yagodra, wainimate ni itatarovi se wainimate gunuvi me veivuke mo kua kina ni rawa ni bukete; ia, ena sega ga ni rawa ni taqomaki iko mai na STI. Eso na wainimate ni itatarovi ena vinakati kina na ivola ni wainimate vakadonui vakavuniwai se dua tale na valenibula ni veivosaki ni vakaluvani e Ositerelia.

Kevaka e vakayagataki vakadodonu, na itatarovi e ivakarau duadua ga ni itataqomaki mai na mate ca veiyacovi kei na bukete. Na raba se condom duadua ga na ivakarau ni itatarovi e vakalailaitaka na veidewavi ni STI. Era tu vakarawarawa, e lailai ga, qai rawa ni kau wavoki. Ena sega ni gadrevi mo na raica e dua na vuniwai – o rawa ni volia mai na kemesi se sitoa se soli wale vei iko ena valenibula ni veivosaki ni vakaluvani.

E vakasama vinaka mo raica e dua na vuniwai se valenibula ni veivosaki ni vakaluvani kevaka o vakasamataka tiko na nomu vakayagataka na itatarovi. Era na rawa ni veivosakitaka kei iko na vakatutu eso ena yaga vei iko vakatau ena kemu ituvaki vakayago kei na ituvaki ni bula.

Mate ni veiyacovi

Na mate ni veiyacovi (STIs) e rawa ni veidewavi ena gauna ni veiyacovi. Eso e sega vei ira na ivakatakilakila ni STI, o na sega gona ni kila kevaka mani tauvi kemu isa tiko na STI.

E duidui na mate ni STI ena rawa ni vu mai na manumanu ni mate (me vaka na, mate na human immunodeficiency (HIV), herpes), beketiria (me vaka na, gonorrhoea, syphilis) se parasites (me vaka na, kutu ena vuti ni gacagaca ni veiyacovi). Na ivakatakilakila kilai ni STI e rawa ni okati kina na milamila ni kuli ni yago se wadadamu, milamila, mosi ni iyaya vakatagane se vakayalewa, se vaka e rara ena katakata na yagomu ni o lai valelailai.

Ke tauvi iko e dua na mate, ena vinaka mo lai dikevi qai vakasalataki ena sala mo rawa ni bulabula tiko ga kina. Me vaka ni so na leqa e rawa ni oti ni sa qaravi, ena tiko ga ena yago. E levu na mate e rawa ni vakadewa mai na keda isa kei na/se vakavuna eso tale na leqa e muri.

Au na lai dikevi e vei ena veika e vauca na ituvaki ni veiyacovi se yago?

O rawa ni laurai vua na nomu vuniwai, valenibula ni veivakasalataki ena vakaluvuni se vanua e dau laurai kina na ituvaki ni veiyacovi. Mo nanuma tiko ni na sega ni rawa ni wasea o nomu vuniwai na macala ni nomu dikevi vua e dua tale kevaka o sega ni vakadonuya

Gauna cava meu lai dikevi kina ena vuku ni kequ ituvaki ni veiyacovi?

Ke dua sa yacova na yabaki ni bula ni veiyacovi e bibi me lai dikevi wasoma ena vuku ni kena ituvaki ni rawa ni veiyacovi. Kevaka e dua vei ira na ka qo e ganiti iko, e bibi sara ga mo lai dikevi ena ituvaki:

- kevaka e tiko vei iko na STI

- kevaka o veiyacovi kei na dua qai sega ni vakayagataka na itatarovi

- kevaka e kabasu na rapa ni itatarovi se tasisi ena gauna ni veiyacovi

- kevaka e dua se vica tiko na kena isa o koya drau moce vata

- kevaka se qai imatai ni gauna o veiyacovi kina.

E vei na vanua mo qara veivuke kina se mo veivosaki kei dua

Kevaka e dua a vakasaurataki iko ena veiyacovi qai o vinakata mo tukuna vua e dua, mo na tukuna vua na ovisa ena kena gauna totolo duadua. Kevaka e leqataki na nomu bula se qo e dua ituvaki ni leqa rivarivabitaki qirita na 000. E tiko tale ga na tabana e tokoni ira na vakasaurataki ena veiyacovi, me vaka na 1800RESPECT ena 1800 737 732.

E rawa ni dua mai na tabana ni PALM me vukei au?

Na veisau o na vakila ni o toki ena dua tale na matanitu ena rawa ni dredre toka, e tiko na veivuke eso o rawa ni goleva. Kevaka e dua na nomu taro me baleta na nomu vakamatauni iko ena bula e Ositerelia, o rawa ni tarogi na itaukei ni nomu cakacaka. Kevaka era sega ni kila na kena isau, era na rawa ni tukuna vei iko mo veivosaki kei na, wili kina na veitokoni tale eso ni ituvatuva ni PALM me vaka na:

Vakailesilesi ni veitaratara ni

O na raici na itukutuku vou duadua ni veitaratara ena CLO ena website ni PALM (<https://www.palmscheme.gov.au/contact>).

Talevoni ni veitokoni in PALM (1800 51 51 31), se imeli (palm@dewr.gov.au)

Mo nanuma tiko ni laini vei veitokoni se kato ni imeli e na daudikevi wasoma mai na 8.30 na mataka ina 6.30 na yakavi na gauna ni AEST – na qiri ni oti na gauna qori e dodonu me leqa bibi ga.

Au na kauta mai vakacava na itukutuku se veidusimaki vei ira na kenadau?

Kevaka o iko se dua o kila dou via kila eso tale na itukutuku me baleta na ituvaki e vauca na veiyacovi kei na ituvaki ni bula ni tiko e Ositerelia, o rawa ni veitaratara ena itukutuku qo kei na veitokoni ni veiqaravi ena kato e ra qo. O ira na isoqosoqo qo e rawa ni vukei iko se dusimaki iko ena vanua dodonu mo raica kina e dua na veiqaravi e veiganiti ena ka o gadreva qai rawa ni o goleva vakarawarawa.

VANUA BIBI MO QARA KINA NA VEITOKONI E OSITERELIA		
VEIQARAVI	NA CAVA E CAKAVA?	ITUKUTUKU NI VEITARATARA
<p>Veitaratara vua e dua</p>	<p>E dua na veivuke ena initaneti o rawa ni gole kina vakataki iko e vakatokai Reach Out e vakarautaka na itukutuku kei na veitokoni kei na veivuke tale eso me vukei ira na tamata mera tiko vinaka qai bulabula.</p> <p>Kevaka o vinakata eso tale na itukutuku ena sala mo dikevi kina ena ka e vauca na veiyacovi (me vaka na gauna mo dikevi kina, na veika ena yaco ni oti na veidikevi ni ituvaki ni veiyacovi kei na kena vaqaravi e dua na dauniveitokoni) gole ena website ni Reach Out.</p>	<p> Mo gole ena nodratou website https://au.reachout.com mo kila eso tale na itukutuku ena: <u>Sala mo dikevi kina na ituvaki ni yagomu</u> <u>Sala mo veivosakitaka kina kei kemu isa na ituvaki ni nomudrau rawa ni veiyacovi</u> <u>Veiqaravi ni ituvaki ni veiyacovi ni duidui vanua era cavutu mai kina</u></p>
<p>Heath Direct</p>	<p>Na gaunisala vinaka duadua mo kila kina na vanua mo gole kina ena veika e vauca na ituvaki ni veiyacovi e voleka vei iko ena nomu lai raici nomu vuniwai se rai ena website na Health Direct. O rawa ni vakayagataka na nodra kato ni vaqara veidusimaki mo raica kina na veivuke e voleka duadua vei iko – digitaka na 'sexual health' ena ruku ni services qai tabaka na nomu postcode mo kila kina na veiqaravi e voleka duadua vei iko.</p>	<p> Qirita na: 1800 022 222</p> <p> Web: https://www.healthdirect.gov.au/australian-health-services</p>
<p>Family Planning Alliance Australia (National kei na Matanitu)</p>	<p>Na Family Planning Alliance e isoqosoqo sega ni rawa tubu ni matanitu e qarava na veika e vauca na gacagaca ni vakatubukawa kei na ituvaki ni veiyacovi. E uqeta na bulabula ni lewenivanua ena kena lawa kei na itukutuku era vakasavuya.</p> <p>Kevaka o na via o na via sikova e dua na vuvale tuvanaka mo laurai se taroga na veika baleta na vuli, mo goleva na nodratou tabana mo raica kina na isoqosoqo e qarava na usutu e vauca na vakaluvani e voleka vei iko, se veitaratara kei na isoqosoqo ena nomu vanua.</p> <p>Rai ena website ni Family Planning Alliance Australia: https://www.familyplanningallianceaustralia.org.au/services/</p>	<p>Vanua kei na iwasewase ni vanua ni isoqosoqo e qarava na usutu e vauca na vakaluvani:</p> <p>ACT - Veika e Vauca na iTuvaki ni Veiyacovi kei na Veivosakitaki ni Vakaluvani ACT</p> <p> Talevoni: 02 6247 3077</p> <p> Web: https://www.shfpact.org.au/</p> <hr/> <p>NSW - Veivosakitaki ni Vakaluvani NSW</p> <p> Talevoni: 1300 658 886</p> <p> Web: https://www.fpnsw.org.au/</p> <p>(rai ena tabana tarava)</p>

VANUA BIBI MO QARA KINA NA VEITOKONI E OSITERELIA		
VEIQARAVI	NA CAVA E CAKAVA?	ITUKUTUKU NI VEITARATARA
<p>Family Planning Alliance Australia (National kei na Matanitu)</p>	<p>Tomani ena tabana tarava</p> <p>Na Family Planning Alliance e isoqosoqo sega ni rawa tubu ni matanitu e qarava na veika e vauca na gacagaca ni vakatubukawa kei na ituvaki ni veiyacovi. E uqeta na bulabula ni lewenivanua ena kena lawa kei na itukutuku era vakasavuya.</p> <p>Kevaka o vinakata mo lai rai ena dua na valenibula e dikevi kina na veika e vauca na veiyacovi se taroga na veika me baleta na vuli, raica na kena tabana ni veiqaravi mo raica kina na isoqosoqo ni e qarava na veika e vauca na vakaluvani ena nomu yasayasa, se veitaratara kei na isoqosoqo ena nomu vanua.</p> <p>Rai ena website ni Family Planning Alliance Australia:</p> <p>https://www.familyplanningallianceaustralia.org.au/services/</p>	<p>Vanua kei na iwasese ni vanua ni isoqosoqo e qarava na usutu e vauca na vakaluvani:</p> <p><u>NT - iSoqosoqo e Qarava na Veivosakitaki ni Vakaluvani e NT Inc.</u></p> <p> Talevoni (08) 8948 0144</p> <p> Web: http://www.fpwnt.com.au/</p> <hr/> <p><u>QLD - Veika Dina: Veiwekani kei na iTuvaki ni Vakatubukawa</u></p> <p> Talevoni : (07) 3250 0200</p> <p> Web: https://www.true.org.au/</p> <hr/> <p><u>SA – Shine SA</u></p> <p> Talevoni : 1300 883 793</p> <p> Website: https://shinesa.org.au/</p> <hr/> <p><u>TAS: Veivosakitaki ni Vuvale Tasmania</u></p> <p> Talevoni : (03) 6273 9117</p> <p> Web: https://fpt.org.au/</p> <hr/> <p><u>VIC - Veivosakitaki ni Vuvale Victoria</u></p> <p> Talevoni : 03 9257 0100</p> <p> Web: https://shvic.org.au/</p> <hr/> <p><u>WA - Veika e Vauca na iTuvaki ni Veiyacovi Western Australia</u></p> <p> Talevoni : (08) 9227 6177</p> <p> Web: https://shq.org.au/</p>

Me vaka ni qarauni sara vakavinaka na kena vakarautaki na itukutuku qo, ena sega ni bale vua na ituvatuva ni PALM e dua na ka, o ira na kena tamata cakacaka, dauniveitokoni kei ira na tabana era cakacaka vata, ena vuku ni cala, boko ni dua na ka, cala ena vuku kei na ka e vauca na itukutuku ena veitarogi se na kena yali se vakacacani e dua na ka mai vua e dua e nuitaka na itukutuku ena veitarogi qo. Na itukutuku e vakarautaki ena veitarogi qo sa vakarautaki me vakasavui kina na itukutuku raraba ga. E sega ni kena inaki me nuitaki sara se isosomi ni veidusimaki vakalawa se veidusimaki tale eso mai vei ira na kenadau. Ena sega ni bale ena ituvatuva ni PALM se o ira na kena dauniveitokoni ena vuku ni veika e kila se sega ni kilai e mai yaco ena vuku ni itukutuku e vakarautaki ena veitarogi qo.

